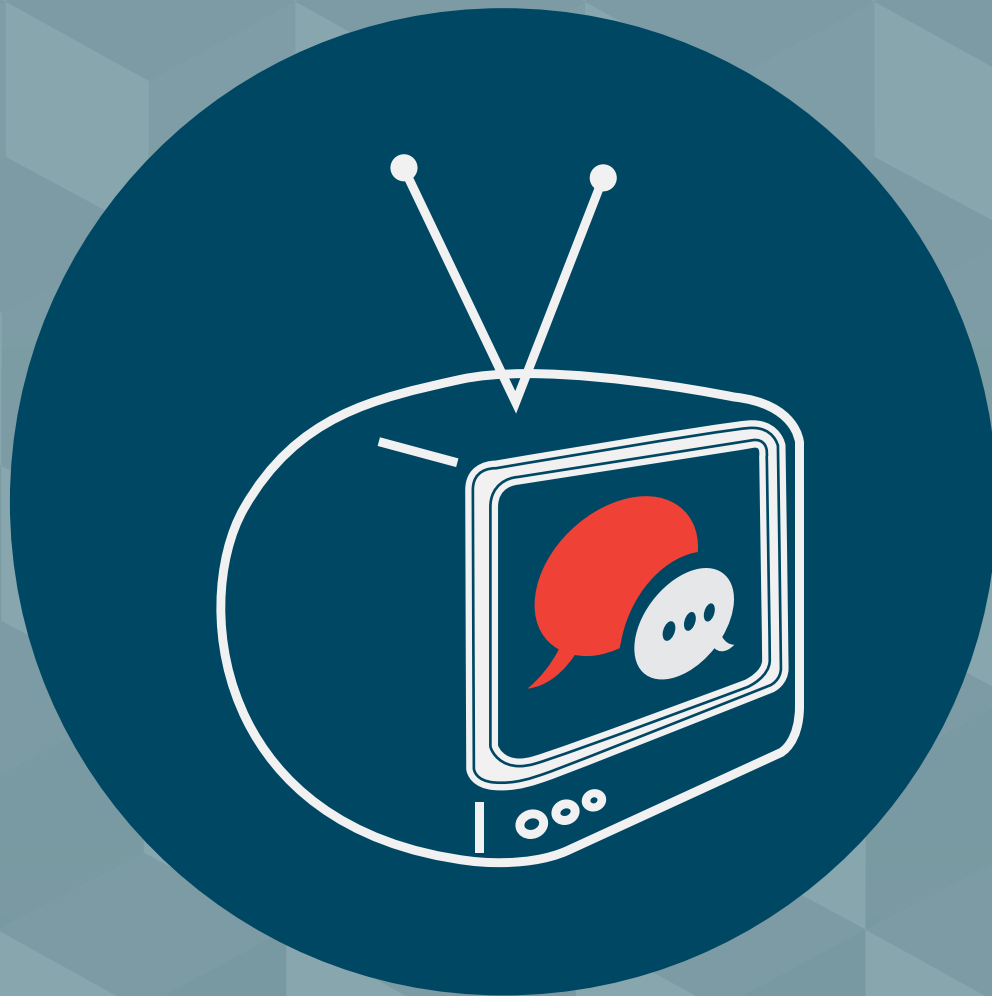

Владо Апостолов
Тамара Чаусидис
Свездан Георгиевски
Санта Аргирова

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ

Медиуми, газди, новинари и
РАБОТНИЧКИ ПРАВА

Владо Апостолов
Тамара Чаусидис
Свездан Георгиевски
Санта Аргирова

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ

МЕДИУМИ, ГАЗДИ, НОВИНАРИ И
РАБОТНИЧКИ ПРАВА

Овој проект се реализираше со поддршка на грантовата шема од Мрежа 23, проект финансиран од Европската Унија. За содржината на овој документ се одговорни авторите и на никој начин не ги рефлектираат ставовите на партнерските организации кои го спроведуваат проектот Мрежа 23 и Европската Унија.

СОДРЖИНА

СИСТЕМАТСКА КОРУПЦИЈА ВО МАКЕДОНСКИТЕ МЕДИУМИ

/ Владо Апостолов / **4**

ВО МЕДИУМИТЕ СИНДИКАТОТ Е „МИСЛЕНА ИМЕНКА“

/ Тамара Чаусидис / **13**

СЛУЧАЈОТ НА ПЕТТЕМИНА ОТПУШТЕНИ НОВИНАРИ ОД „УТРИНСКИ ВЕСНИК“

/ Гушење на правото да ги браниш своите права /
/ Свездан Георгиевски / **21**

СЛУЧАЈ АЛФА ТВ

/ Санта Аргирова / **28**

СИСТЕМАТСКА КОРУПЦИЈА ВО МАКЕДОНСКИТЕ МЕДИУМИ

Владо Апостолов

Продолжува да се влошува состојбата на медиумите во Македонија. Владата влијае врз нив преку рекламните кои им ги плаќа со државни пари, а недостасуваат вистинското независно известување, точното и објективно информирање на публиката преку меинстрим-медиумите и јавната дебата. Вака Европската комисија минатиот октомври ја опиша ситуацијата во која се наоѓаат македонските медиуми во својот [Извештај](#) за напредокот на државата во евроинтеграциите.¹

Оваа слика на македонското новинарство, во средината од втората деценија на 21 век не се разликува многу од она што за медиумите во земјава го говорат организациите

што го мерат степенот на медиумските слободи во светот. Според последното рангирање² на „Репортери без граници“, Македонија се наоѓа на 123-то место на листата на индексот за медиумски слободи, на која шампионското место ѝ припаѓа на Финска, додека последна, дури и под озлогласената Северна Кореја, на 180-то место е африканската држава Еритреја. За ситуацијата во овдешните медиуми, многу сликовито говори податокот дека Македонија на ова рангирање е многу поблиску до дното и до една држава како Еритреја, отколку до Финска.

Еритреја е позната како најголем африкански затвор за новинари, бидејќи зад решетки, според податоци-

¹ Извештајот на Европската комисија за напредокот на Република Македонија 2014 <http://goo.gl/2Cpv7F>

² Индексот на слобода на медиумите на „Репортери без граници“ 2014 <http://goo.gl/fCwHsy>

те за 2013 година, имало триесетина, меѓу кои се вбројуваат и неколку теми на што си го одзеле животот поради ужасните услови во притворот. Ништо подобро слободата на македонските медиуми не стои и во [извештаите](#)³ на „Фридом хаус“, каде што Македонија е претставена како хибриден режим, или како псевдомократија.

Еден од проект-менаџерите на „Фридом хаус“, **Џенифер Дунам**, во својата колумна⁴ за престижната Лондонска школа за економија и за политички науки од минатата година, вели дека земјите од Западен Балкан имаат слични проблеми во медиумската сфера.

А тоа се закони за клевета, кои предвидуваат кривични казни или високи парични отштети, политичари и бизнисмени кои ги користат овие закони за да ги замолчат критичките медиуми, зависни регулаторни тела, јавни радиодифузери, кои им се наклонети на владите и уредници кои постојано трпат притисок од политичарите и од медиумските гзди. Оваа ситуација овозможува цен-

³ Репортери без граници, Најголемите подеми и падови во 2014, извештајот на „Фридом хаус“ за 2014 <http://goo.gl/NaTk06>

⁴ Џенифер Дунам, ЕУ треба да одреди експлицитни мерки за слободата на медиумите за државите кандидатки, Лондонска школа за економија, 2 септември 2014, <http://goo.gl/WAUzRI>

зура и самоцензура во редакциите, малтретирање, закани и повремени напади врз новинарите. Исто така, за овие земји е карактеристично што имаат нетранспарентни сопственички структури во медиумите.

Медиумски неприлики во Западен Балкан, според Џенифер Дунам од „Фридом хаус“, не се изолирани во вакуум, туку се поврзани со проблемите, како корупција, недоволно независно судство и со слабо владеење на правото. И токму затоа Европската унија, сите нив заедно со медиумските слободи ги става во едно купче, кое го нарекува Поглавје 23 и со тој пакет најчесто ги почнува преговорите со земјите-кандидати.

Во услови на алармантно ниска медиумска слобода беспредметен е Законот за медиуми којшто му дозволува на новинарот без никакви последици по работниот статус да одбие да пишува текст или да подготвува прилог кој не соодветствува со професионалните новинарски стандарди (чл. 11).⁵

Една од главните причини за катастрофалната состојба во која се наоѓаат македонските медиуми, потврдена со рангирањата на релевантните организации, е системската корупција во овој сектор, која, пак, од своја страна се потпира на два стол-

⁵ Закон за медиуми (член 11)

ба, кои меѓусебно постојано се испреплетуваат: сопственичката структура на медиумите и финансирањето на медиумите преку владините рекламни кампањи.

ПРВИОТ СТОЛБ НА МЕДИУМСКАТА КОРУПЦИЈА - СОПСТВЕНИЧКАТА СТРУКТУРА НА МЕДИУМИТЕ

Последното [истражување](#) на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги⁶ (популарно Агенцијата за медиуми) од јуни 2014 година, покажува дека нешто повеќе од 82% од испитаниците секојдневно се информираат од телевизија, додека вкупно околу 60% од анкетираниите се изјасниле дека вести гледаат на МРТ, Сител, Канал 5 и на Алфа ТВ. Затоа не е случајно што овие телевизии служат како пример за илустрација на двата столба за системска корупција во медиумите. Имено, сите три приватни и јавниот дифузер на овој или на оној начин се поврзани со актуелната владејачка гарнитура, токму преку сопствениците на медиумите или преку начинот на нивното управување (МРТ).

Според Законот за радиодифузна дејност, уште од неговото донесување во 2005 година, носителите

на јавни функции и членовите на нивните семејства не можат да бидат основачи или соосновачи на електронски медиум, меѓутоа оваа одредба во Македонија долго време не се почитуваше токму од Канал 5 и од Сител, чии сопственици беа дел од владејачкото мнозинство во Парламентот.

Иако во 2012 година, по иницијатива на Европската комисија, преку т.н. Дијалог на високо ниво, оваа ситуација требаше да се промени, функционерите-газди на телевизиите да се откажат или од функцијата или од медиумите, две години подоцна може да констатираме дека се случија козметички промени, [меѓутоа суштински ништо не е сменето](#).⁷

Сопственикот на Канал 5, **Борис Стојменов** во 2012 година ја „продаде“ телевизијата на **Вања Гавриловски**, човек со кој семејството Стојменови има богата бизнис-историја, додека во исто време, Стојменов остана пратеник во Собранието до наредните избори во 2014 год. Од друга страна, сопственикот на Сител телевизија, **Љубисав Иванов-Синго** се откажа од пратеничкото столче за да го задржи медиумот, меѓутоа Социјалистичката партија со која тој

⁶ http://www.avmu.mk/images/Istrazuvanje_na_mislenjeto_na_publicata_za_radio_i_TV_programite_2014_godina.pdf

⁷ Телевизиски лет над законите со керозин од владини реклами, Медиа педија, новинарско истражување <http://goo.gl/S26Gz7>

претседава, сè уште, и тоа деветта година по ред, е дел од владејачката коалиција „За подобра Македонија“.

Алфа ТВ, пак, истата година премина од бизнисменот **Штерјо Наков**, близок до сегашната опозиција, во рацете на српскиот бизнисмен **Веселин Јевросимовиќ** по чие доаѓање драстично се смени уредувачката политика на телевизијата и таа стана само уште еден од провладините медиуми.

Јевросимовиќ е еден од тројцата газди на најголемиот издавач на дневни весници во Македонија, Медиа принт Македонија (МПМ). Иако, во Македонија ниту еден печатен медиум не го објавува дневниот тираж, непобитен е фактот дека изданијата на МПМ се меѓу најпродаваните (веројатно и најпродавани) и затоа е важно да се спомене дека Јевросимовиќ е сопственик на три влијателни дневни весници во Македонија, заедно со тајкулот **Орце Камчев** и со ексамбасадорот **Срѓан Керим**, двајцата на јавна сцена никогаш не го криеле пријателството со првиот човек на тајната полиција **Сашо Мијалков**, кој меѓу другото е и прв братучед на премиерот **Никола Груевски**.

Спорно е присуството на српскиот бизнисмен Веселиновиќ во Алфа ТВ и во МПМ бидејќи законот предвидува неспоивост кога мнозински сопственик на радиодифузер, телевизија или

радио, е дел од сопствеништвото и на весник.⁸

МПМ официјално е дел од медиумската империја на Графички центар, кој, покрај весници, поседува и своја дистрибутивна мрежа и печатница, што може да претставува проблем од аспект на заземање монополистичка позиција на пазарот на весници во Македонија. Секогаш добра практика е производството и дистрибуцијата да бидат одделни бизниси, независни еден од друг.

Уште еден мал коалициски партнер во владата на Никола Груевски поседува медиум, а тоа е **Бојо Андрески**, бизнисмен кој официјално преку членови на неговото подалечно семејство го контролира дневниот весник „Вечер“.

Уште поопскурна е ситуацијата во сопственичката структура кај интернет-порталите⁹ (линк [1](#) и [2](#)), бидејќи не постои никаква регулација во овој домен, што рака на срце беше едно од барањата на новинарските асоцијации за време на донесувањето на Законот за медиуми. Имено, според претставници на Владата, како пред-

⁸ Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (член 37)

⁹ Новинарски истражувања <http://goo.gl/bdXzTF> и <http://goo.gl/lvvEiy>

лагач на овој Закон¹⁰, целта беше да се постигне усогласеност на националното законодавство со законодавството на Европската Унија, поточно со Директивата за аудиовизуелни медиумски услуги, но и со Препораките и стандардите на Совет на Европа. Согласно стандардите поставени во оваа Директива, со овој Закон особено требаше да се обезбеди поголема транспарентност на медиумите¹¹, поголема заштита на правата на новинарите, како и заштита на плурализмот, односно утврдување на недозволена медиумска концентрација.

Меѓутоа, тој закон и да предвидуваше регистар на онлајн-медиумите, секако немаше да ги разјасни нејасните сопственички врски на најпопуларните веб-сајтови што ја поддржуваат Владата бидејќи актуелната власт го презеде раководството на медиумскиот регулатор - тогашниот Совет за радиодифузија по 2012 година, со што го зголеми бројот на нејзини членови.

Нови членови на Советот беа предложени од институции кои одамна ги контролира ВМРО-ДПМНЕ -

¹⁰ Иако првичниот предлог беше еден закон, истиот беше поделен и беа донесени два засебни закони и тоа Законот за медиуми и Законот за аудио и аудиовизуелни услуги

¹¹ Согласно Препораката 94(13) за транспарентност на медиумите од Советот на Европа

претседателот на државата (2 члена), ЗЕЛС (2 члена), Комисија за заштита на конкуренцијата (1 член) и Државната комисија за спречување на корупцијата (1 член). Слична е ситуацијата и со наследникот на Советот за радиодифузија, Агенцијата за медиуми, каде што повторно главната улога ја имаат претежно институциите водени од власта. Собранието ги именува членовите на Агенцијата за медиуми, а овластени предлагачи се¹²: Адвокатската комора, која ја води личниот адвокат на премиерот Никола Груевски, **Никола Додевски** предлага еден член. Исто така еден член предлага Сојузот на синдикати на Македонија, кој во последниве години е истурен поддржувач на владините политики, додека член во Агенцијата предлага и Заедницата на единиците на локалната самоуправа, асоцијацијата во која членуваат градоначалниците и каде мнозинство имаат владејачката гарнитура на ВМРО-ДПМНЕ и на ДУИ.

Ист е распоредот на силите и во Комисијата за прашања на изборите и именувањата на Собранието која предлага два члена во Советот на медиуми, додека овластени предлагачи се и Интеруниверзитетската конференција и мнозинското новинарско здружение, во овој случај Здружение-

¹² Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (член 14)

то на новинари на Македонија. ЗНМ е веројатно единствениот предлагач каде власта нема директно влијание.

Затоа во Македонија, без проблем, егзистира интернет-портал што е во сопственост на братот на висок функционер на ВМРО-ДПМНЕ, **Владо Мисајловски**, кој од годинава е државен секретар во Министерството за транспорт и врски, а претходно со години ја држеше истата функција во ресорот Надворешни работи. Станува збор за сајтот „Курир“, кој располага со уште неколку портали, чии новинари работат под платниот список на истата компанија, пласираат идентични информации со цел да се постигне интернет-шум, односно да се доминира во онлајн-просторот со своите информации, кои најчесто се гола пропаганда.

Членовите на семејствата на функционери не смеат да бидат сопственици на радиодифузер, кои се дефинирани како телевизи и радија, меѓутоа тоа значи дека законот не ги опфаќа интернет сајтовите, кои воопшто не се регулирани.¹³

Истата улога, во создавањето на тој пропаганден интернет-шум ја имаат и „Нетпрес“ и „Република“, зад кои, пак, стојат офшор-фирми од САД и од Белизе за кои не може да се утврди

кои се сопствениците, меѓутоа преку сложена мрежа на изврзани бизнис и сопственички односи повторно се доаѓа до највисоките претставници на актуелната власт.

Таен содружник е забранет во радиодифузерите, кои се дефинирани како телевизи и радија, меѓутоа законот изричито не забранува тајни содружници кај интернет сајтовите, кои воопшто не се регулирани.¹⁴

Интересно за анализа е и масовното купување регионални телевизи, процес кој изгледа како да е диригиран од еден и единствен центар на моќ. Имено, во 2013 година, во еден ден тројца скопски, релативно непознати бизнисмени, секој одделно формира по една компанија и сите тие десет дена подоцна купуваат по две регионални телевизи. Токму за тие шест телевизи, наредната 2014 година станува изненадувачки берикетна кога се во прашање владините реклами. На пример, ако охридската ТВ НТВ во времето на стариот сопственик добивала по околу 200 емитувања на владини реклами, со новите газди бројката рипнала шесткратно - само серијалот „Истражи ја Македонија“ на ТВ НТВ бил емитуван дури 1.139 пати, десетина пати

¹³ Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (чл. 38).

¹⁴ Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (чл. 34).

повеќе од она што добиле другите медиуми.

Последна, но никако небитна е Македонската радиотелевизија (МРТ) со која посредно управува Програмскиот советот на МРТ, чиј состав го избира Собранието на РМ и оттука се вбризгува влијанието на владејачката гарнитура врз јавниот сервис, која е евидентна во последниве 25 години, од самото осамостојување на Македонија.¹⁵

ВТОРИОТ СТОЛБ НА МЕДИУМСКАТА КОРУПЦИЈА - ВЛАДИНИТЕ РЕКЛАМИ

Рекламните кампањи се главниот инструмент на извршната власт преку кој таа финансиски ги контролира најголемите мејнстрим медиуми. Сомнежот е дека владата, преку емитувањето разни кампањи, кои наводно се од јавен интерес, внесува пари во медиумите, за потоа телевизиите и весниците, за време на изборите да ѝ отстапат рекламен простор на владејачката партија или како донатори или со огромни попусти.

Масовното рекламирање во медиумите оваа владина гарнитура го почнаа веднаш по доаѓањето на власт во 2006 година, меѓутоа на сајтот на Бирото за јавни набавки не се

достапни договорите што владата и другите државни институции ги направиле со рекламните агенции до 2009 година. Тој период е сива зона во однос на транспарентноста во владиното трошење за кампањи, меѓутоа транспарентноста не е на завидно ниво и денес.

Институциите ги објавуваат договорите што ги склучуваат со маркетинг-агенциите за изработка на рекламите и на медија-плановите. Еден таков договор вообичаено чини околу 500.000 евра, меѓутоа јавноста нема увид во тоа колку пари владата, министерствата и другите ресори им плаќаат директно на медиумите за емитување и за објавување на рекламите.

Колку за илустрација, на владината нетранспарентност доволно е да потсетиме дека минатата година неделникот „Фокус“ побара Министерството за финансии да ги достави договорите со медиумите за емитување на владините кампањи. Оттаму им беше одговорено дека Министерството го направило вообичаениот тест за штетност и заклучило дека доколку се објави тој податок ќе се „повредат одредени лични податоци“.

Дополнително, во последното истражување на тимот на [Медијапе-](#)

¹⁵ Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (чл. 117).

[дија](#),¹⁶ новинарите побараа вкупно 16 институции, меѓу кои владиниот Генерален секретаријат и неколку министерства, да кажат колку пари исплатиле на секој од медиумите за одредена владина кампања. Само една од институциите ја откри оваа информација.

Владата, не само што не беше транспарентна пред своите граѓани, туку таа, информацијата за трошоците околу рекламите ја криеше и од Европската комисија. Летото 2013 година, вицепремиерот **Фатмир Бесими** се обврза пред тогашниот еврокомесар **Штефан Филе** дека ќе достави детални информации за трошоците на кампањите, меѓутоа дури шест месеци подоцна, од Европската комисија признаа дека таков податок не добиле. Според инсајдерските информации на новинарите, Бесими пратил само општа информација, која не ги задоволела апетитите на Комисијата.

Минатата година, дури по петгодишен притисок од Брисел и од јавноста во Македонија власта ги објави износите што ги трошела за реклами, меѓутоа само за 2012, 2013 и за првите шест месеци од 2014 година.

¹⁶ Новинарски истражувачки проект за сопственичката структура на медиумите во Македонија <http://www.mediapedia.mk/>

Во овој период, владата водела вкупно 27 медиумски кампањи, за кои потрошила околу 18 милиони евра. Анализата на Здружението на новинарите на Македонија, на овие податоци вели дека при распределба на кампањите нема јасни критериуми, всушност единствениот што постои е прекршен. Во владиниот извештај се вели дека еден од критериумите за дистрибуција на кампањите е гледаноста и рејтингот на медиумите, меѓутоа во 2013 година телевизија Алфа емитувала шестпати повеќе владини реклами од Сител, иако имала деветпати помала гледаност!?

Со олкави средства во медиумите, Владата прави вистински упад и го дисторзира рекламниот пазар, што претставува штета само по себе. Анализата на ЗНМ покажува дека владата во 2013 година, со 7,2 милиони евра има закупено ист рекламен простор во медиумите, колку што имаат заедно „Проктер & Гембел“, „Кока-кола“ и „One“.

„Прашањето е како овие агенции успеале да обезбедат толку ниски цени за огласување за владините кампањи и зошто медиумите ја прифаќаат оваа неекономска логика на пазарот“, коментира ЗНМ во [анализата](#).¹⁷

¹⁷ Анализа на Здружението на новинарите на Македонија од 2014 <http://goo.gl/WLEkQF>

За да може секој да сфати која е поентата на ваквата структурна поставеност на медиумската сопственост и која е целта на владините реклами, најсликовито говорат податоците на ОБСЕ/ОДИХР за последните претседателски избори. [Мониторингот на ОБСЕ/ОДИХР](#), врз платеното политичко рекламирање покажал дека за време на изборната кампања, кандидатот на власта **Ѓорге Иванов** бил рекламиран повеќе од 23 часа, кандидатот **Зоран Поповски** од партијата ГРОМ бил промовиран повеќе од 7 часа, додека само 3 часа

биле во полза на главниот опозициски кандидат предложен од СДСМ, Стево Пендаровски, при што најголемата опозициска партија му посочила на ОБСЕ/ОДИХР дека партијата се обидела да откупи повеќе време на Сител и на Канал 5, но биле информирани дека најголем дел од времето веќе било откупено од страна на другите учесници во изборната кампања.¹⁸

---

¹⁸ Меѓународна набљудувачка мисија на ОБСЕ/ОДИХР за изборите на 13 април 2014 <http://goo.gl/uYvzBZ>

ВО МЕДИУМИТЕ СИНДИКАТОТ Е „МИСЛЕНА ИМЕНКА“

ТАМАРА ЧАУСИДИС

Според својата дефиниција и според својата суштина синдикат е доброволна организација на работници која се темели на заеднички интерес и меѓусебна солидарност. Новинарите, фоторепортерите, снимателите и сите кои учествуваат во медиумскиот производ се пред се – работници и затоа им е потребен синдикат кој ќе ги штити нивните основни работнички и професионални права.

Меѓутоа, сегашната ситуација на тоа поле е речиси катастрофална. Многу колеги работат непријавени, без годишен одмор, без платено прекувремено, боледување, откази се делат усно, се губи работа преку ноќ, а членување и активностите на Синдикатот се проскрибирани и на ниво на работодавачи и на институционално ниво.

Синдикалното организирање и синдикалните права спаѓаат во ос-

новните човекови права гарантирани со цела низа меѓународни документи, како и со одредбите на домашното законодавство во секоја демократска земја. За жал во Македонија, кога станува збор за медиумската индустрија иако де јуре е дозволено синдикалното организирање де факто се крши на секој чекор со сите средства и сите сили.

Темите за платата, нејзиното доцнење, висината, напредувањето, паричните казни, договорите за работа, со еден збор за економско – социјалниот статус доминираат во сите разговори на новинарите. За нив се говори додека се чекаат изјави, на паузите за кафе, во редакциите, практично секаде, но не и таму каде што по природа на работите би требало да се говори – на редакциските состаноци и во комуникацијата на медиумските работници со менаџментот и нивните

претставници. Таму се молчи, се ведне главата, а работите се решаваат поединечно, со молење, со „врски“, со предавство на сопственото достоинство и интегритет. За професионалните и работни права напосто се молчи.

Впрочем ваквата реалност е потврдена и во последното истражување на Самостојниот синдикат на новинари и медиумски работници¹⁹. Изразено во бројки: во половина од медиумите идејата за синдикалното организирање се игонира од менаџментот, додека новинарите за неа одбегнуваат да зборуваат. Ако на таа половина се додаде и податокот дека во речиси 20% од медиумите постои директна забрана за синдикално организирање, тогаш е јасно зошто синдикализмот, заштитата на професионалните и работни права на новинарите е „мислена именка“ како што се изрази еден колега одговарајќи на прашањето како стојат работите во неговиот медиум во однос на можноста од формирање синдикат.

Затоа во голем дел од македонските редакции нема колективно застапување, новинарите и сите медиумски работници се оставени сами на себе, секој од нив поединечно да се бори за своите права. Какви се шансите на

поединецот да се избори за својот статус кога е реално во подредена положба и зависи од претпоставените не е тешко да се претпостави.

Како последица на тоа во македонската медиумска индустрија владее законот на посилниот, а силата при работно-правните односи е секогаш кај работодавачот односно сопственикот. Новинарите и медиумските работници оставени без колективна заштита, слабо платени и несигурни на сопственото работно престануваат да бидат борци и чувари на демократијата, жртвувајќи го својот професионален дигнитет за егзистенција.

Правото на синдикалното здружување е неприкосновено

Универзална декларација за правата на човекот на ООН (1948) во набројаниот минимум на основни човекови права го наведува и: правото на работа, платени празници, заштита од невработеност, социјална сигурност и синдикално организирање²⁰.

Правото на синдикално организирање е потврдено и во двата Меѓународни пакта - за граѓански и политички права и за економско, социјални и

¹⁹ „Прекарна (несигурна) работа во медиумската индустрија“, ССНМ, Скопје 2014

²⁰ „Секој има право да основа и да се зачленува во синдикати заради заштита на неговите интереси“ (чл. 23, ст. 4 од УДЧП).

културни права, донесени 18 години од Универзалната декларација.²¹

Како аспирант за членство во Европска унија Македонија е обврзана да го почитува правото на синдикално организирање и врз основа на Европската ковелба за човекови права (ЕКЧП) ако критериум врз кој ќе биде оценувана подготвеноста на земјата за интеграција во ЕУ.

Како дел од ЕКЧП е Европската социјална повелба која гарантира серија на основни социјални права. Тие вклучуваат недискриминација при вработување, забрана на присилен труд, синдикални права, право на колективно договарање, правото на мажите и жените на еднаква плата за работа со еднаква вредност, правото на социјална заштита и правото на образование.

Како членка на Меѓународната Организација на трудот (МОТ) Македо-

---

²¹ „Секој има право да се здружува со други лица, вклучувајќи го правото на основање синдикати и зачленување во истите заради заштита на своите интереси“ (чл. 22, ст.1 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права); „Државите потписнички на овој Пакт се обврзуваат да го обезбедат правото што го има секое лице со други да основа синдикати и да се зачлени во синдикат по свој избор, со единствен услов правилата да бидат од страна на заинтересираната организација со цел унапредување и заштита на социјалните и економските интереси“ (чл. 8 од Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права).

нија е обврзана да ги почитува и конвенциите за синдикалните слободи и заштитата на синдикалните права²².

Се разбира правото на слободно синдикално здружување е темелно право и во Уставот на Република Македонија,²³ а посебно е уредено и во Законот за работни односи.

Потпиши исписница од синдикат или отказ

Иако правото на синдикално организирање е гарантирано со Уставот, домашната легислатива и сите меѓународни акти кои Македонија ги ратификувала, искуството на Синдикатот на новинарите покажува дека де факто се прави сè во медиумите воопшто да нема синдикати, а таму каде што се „дозволени“ да бидат слаби и нефикасни.

Директниот начин на „пацифизирање“ на синдикатите е преку притисок, отпуштање на оние кои биле доволно храбри, ама и наивни да го заживеат синдикализмот во редакци-

---

²² Станува збор за Конвенциите 87 и 98 кои спаѓаат во фундаменталните акти на МОТ.

²³ Конкретно во чл. 37 од УРМ се вели: „Заради остварување на своите економски и социјални права, граѓаните имаат право да основаат синдикати. Синдикатите можат да основаат свои сојузи и да членуваат во меѓународни синдикални организации. Со закон може да се ограничат условите за остварување на правото на синдикално организирање во вооружените сили, полицијата и органите на управата“.

ите. За нив следува отказ, а за останатите, исплашени од она што му се случило на синдикалниот претставник, им се издава наредба за експресно отпишување од Синдикатот, со принудно потпишување исписница.

„Не канат еден по еден во канцеларијата на директорот каде ни се дава да потпишеме исписница од ССНМ или веднаш ќе бидеме отпуштени“ - нè информира во ноември 2012 член на синдикатот од ТВ АЛСАТ. Забраната дојде откако од медиумот беа отпуштени синдикален претставник и претседател на ССНМ, по што уследија тужби од страна на оштетените.

Сугестијата на Синдикатот беше нашиот член веднаш да направи пријава до Државниот инспекторат за труд, во надеж дека тој ќе реагира согласно одредбите од Законот за работни односи (чл. 184-186 од ЗРО) кои ја гарантираат доброволноста на членувањето и забрана на работодавачот да го ограничи делувањето на синдикатот. Пријавата до ДИТ е испратена од страна на член на ССНМ се разбира анонимно, за да се заштити работникот од реперкусији, но инспекторите не влегоа во ТВ АЛСАТ!? ССНМ побара и ја доби пријавата на наш член доставена до ДТИ со архивски број 7297 од 13 ноември 2012 годи. Во неа се вели: „Мене и на другите колеги и колешки од ТВ

АЛСАТ кои се членови на ССНМ нè е наложена да потпишеме изготвен образец од страна на работодавачот со кој наводно доброволно се согласуваме да не ни биде одземана чланарината за ССНМ од плата. Усно ни беше кажано дека мораме да го потпишеме образецот со што ќе ни престане членството во Синдикатот доколку сакаме да ја задржиме работата, во спротивно следува отказ“.

Самата содржина на пријавата е доволен показател дека во таа медиумска куќа се врши директно, противзаконито кршење на правото на синдикално организирање, спротивно на Уставот и на ЗРО, спротивно на сите меѓународни акти и конвенции. Но за ДТИ оваа пријава остана „невидлива“.

Неколку дена по акцијата на изнудено потпишување исписници, на 12 ноември 2012, на адресата на ССНМ пристигна информација од ТВ АЛСАТ дека во тој медиум ССНМ „нема повеќе членови“. По ова ССНМ самостојно поднесе пријава до трудовата инспекција во која информира за присилното отчленување од синдикат врз основа на жалбите на нашите членови. Оваа пријава не беше игнорирана, но по извршениот увид од Инспекторатот во декември бевме информирани дека исписниците биле „своерачно потпишани“ и дека во нив нема ништо спорно. Дополнително

Инспекторатот тврди дека до нив „не пристигнала пријава од вработен во ТВ АЛСАТ“.

Идентична ситуација се повтори и во ТВ СИТЕЛ во јануари 2014, по што уследи отпуштањето на синдикалниот претставник. Со писмо од страна на работодавачот се испратени исписници на сите членови на ССНМ, а потоа е отпуштен потпретседагелот на ССНМ. Истовремено, членовите како и во случајот со ТВ АЛСАТ ни потврдија дека изборот бил „или исписница од ССНМ или отказ“. Дел од членовите продолжија да ја плаќаат членарината индивидуално, но дел навистина го прекинаа членството во синдикатот.

Искуството од ТВ АЛСАТ беше доволно за ССНМ да не ја повторува процедурата со ДТИ. Најмногу затоа што е јасно дека инспекторатот нема да реагира, а второ затоа што додека трае преиспитувањето атмосферата во редакцијата „станува неподнослива“, како што не информираа нашите членови. Во интерес на нив, свесни дека во трудовиот инспекторат синдикатот нема сојузник, не го пријавивме и ова флагрантно кршење на елементарното право за доброволно, синдикално организирање.

Тајно членство

Соочени со опасноста да бидат принудени да потпишат исписница и третирани во најмала рака како

нелојални, но и непослушни, новинарите и медиумските работници се повеќе се решаваат за тајно членство во ССНМ. Сами ја плаќаат членарината, а менаџментот не знае дека се дел од организацијата. Во моментот соодносот на „тајни“ и „регуларни“ членови во ССНМ е изедначен, но, за жал, со тенденција на зголемување на тајните членови.

Ваквата состојба претставува голем проблем за непречено функционирање на синдикатот. Во половина од случаите на кршење на работните и професионални права, Синдикатот не може да реагира бидејќи со тоа ќе го открие членството и ризикува да предизвика дополнителни реперкусии врз новинарите и медиумските работници. Тајните членови претставуваат само потенцијална сила на синдикатот, која во реалноста не може да биде ефектуирана.

Дополнително, заради дефектите во ЗРО, со тајното членство е речиси невозможно да се добие репрезентативност, што пак на работодавачите, но и надлежните институции како што е Министерството за труд им дава license to ignore, односно маневарски простор да ги игонираат барањата на синдикатот секогаш кога тие не им одговараат.

Поради ваквата состојба, ССНМ заедно со движењето за социјална правда ЛЕНКА поднесе претставка до

Уставниот суд на РМ во која ги оспори одредбите во Законот за работни односи кои наложуваат при барањето за репрезентативност синдикатите да мораат да поднесат список со членови заверен од страна на работодавачот. Во претставката се аргументира дека ваквата одредба која предвидува при барање на репрезентативност синдикатите да мораат да поднесат: „список на членовите на синдикатот кои плаќаат членарина, заверен од овластен претставник на синдикатот и работодавачот“ е спротивна на Уставот на РМ бидејќи е директно мешање во внатрешните работи на синдикатот, како автономно, одделно и независно правно лице, и е неспоиво со начелата на слободно синдикално здружување. Во аргументација на претставката се нотирани сите погоре спомнати меѓународни документи со кои се гарантира слободата на синдикално организирање кои се обврзни за Македонија. Претставката е разгледана од страна на Уставниот суд, но ваквата дискриминирачка одредба не е сменета.

ССНМ побара од Комисијата за утврдување на репрезентативност на синдикати и здруженија на работодавачи и правно толкување на ваквата дискриминаторска одредба и упатство како да се поднесат докази за членство, а да не се бара потврда од работодавачот. Иако барањето е

поднесено во 2012 до денес на него не е одговорено.

Молкот и одбивањето да се решат дефектите во ЗРО ја отсликува генералната антисиндикална политика во Македонија. Можни се само „пријателски“ и „конструктивни“ синдикати. Тие во светската јавност инаку се познати под терминот „жолти“ синдикати – кои ги бранат правата на работодавачите или властите на сметка на своето членство.

Ваквата политика има своја логика бидејќи бунтовни синдикати, каков што е новинарскиот, можат да претставуваат сериозен проблем во процесот на пацифизација и умртвување на, по дефиниција, критичкото професионално новинарство.

Ова особено се дојде до израз при процесот на носење на Законот за медиуми и Законот за електронски и аудио-визуелни услуги во 2013 година. Забелешките и аргументите на ССНМ беа до таа мерка игнорирани како воопшто да не се поднесени. Згора не се, при едно од решенијата за составот на Агенцијата за медиуми беше предложено во неа да членува претставник на Сојузот на синдикатите на Македонија-ССМ каде де факто не постои новинарски синдикат!?

На новинарско прашање зошто претставник на Сојузот на синдикатите во Агенција за медиуми, кога вработените во медиумската индустрија

имаат свој легитимен гранков синдикат во лицето на ССНМ министерот Иво Ивановски одговори: „Тие не се репрезентативен синдикат“.

Подоцна ваквото решение е отфрлено од самиот предлагач кој како претставници на медиумската заедница ги препознава делегираните од Здружението на новинари (ЗНМ) и Македонската асоцијација на новинари (МАН). Но непризнавањето на новинарскиот синдикат како репрезент на медиумската заедница беше нескриено демонстрирано.

Банкрот на идеали

Практично, искуството на ССНМ во четирите години од неговото формирање, покажува дека сите одредби од Уставот, Законот за работни односи, меѓународните протоколи и документи се само параван зад кој се крие директна дискриминација на новинарите и медиумските работници. Притисокот преку социјално – економскиот статус, односно закани од отпушања, намалувања на платите, деградирање, мобинг се препознаени како убедливо најприсутен начин за дисциплинирање на новинарите и гушење на слободата на изразување. Истовремено, антисиндикалните мерки и на ниво на редакции и на институционално ниво го оневозможуваат синдикалното организирање и спротивставување на деградирањето на професијата.

Преку прогонот на синдикалните претставници и членови се создава атмосфера во однос на сите вработени како кон „граѓани од втор ред“ кои мораат да молчат и извршуваат наредби.

Оттаму не зачудува што истражувањето на ССНМ²⁴ покажа поразителни податоци за интергитетот и слободата на новинарскиот труд. Цензурата во редакциите, според анкетата спроведена во 2013 година врз репрезентативен примерок од 300 професионални новинари, е присутна со високи 64%, а автоцензурата со 53%.

Следното истражување²⁵ на ССНМ оди чекор понатаму, демантирајќи го и откривајќи го доминантниот дискурс во новинарската заедница – демотивација, избегнување на истражувачкото новинарство и политички неподобни теми, додека послушност, партиска подобност и добрите односи со менаџментот се сметаат за предуслов за напредување во кариера.

Синдикатот, според природата на својата работа, преку одбрана на слободните и професионални медиуми ја промовира и брани де-

²⁴ „Бела книга за професионалните и работни права на новинарите“, ССНМ, Скопје 2014

²⁵ „Прекарнара работа во медиумската индустрија“ ССНМ, Скопје 2014

мократијата. Нема таков сопственик на медиум, нема таков центар на моќ кој јавниот интерес ќе го смета за поважен од својот.

Меѓутоа со забраната на синдикално организирање, редакциите се

замолкнати, новинарите демотивирани, исплашени и малодушни, подготвени лесно да прогласат банкрот на сопствените идеали.

СЛУЧАЈОТ НА ПЕТТЕМИНА ОТПУШТЕНИ НОВИНАРИ ОД „УТРИНСКИ ВЕСНИК“

ГУШЕЊЕ НА ПРАВОТО ДА ГИ БРАНИШ СВОИТЕ ПРАВА

СВЕЗДАН ГЕОРГИЕВСКИ

Случајот на петтемина отпуштени новинари на „Утрински весник“ во 2011 година е симптоматичен, па дури и парадигматичен за односот

БРКАЊЕТО ОД РАБОТА НА ПЕТТЕМИНА НОВИНАРИ НА „УТРИНСКИ ВЕСНИК“ И КОНТРОВЕРЗНИТЕ СУДСКИ ПРОЦЕСИ ШТО ПРОИЗЛЕГОА ПОТОА, ГО ОЗНАЧИ ПОЧЕТОКОТ НА НОВАТА ЕРА ВО МАКЕДОНСКОТО НОВИНАРСТВО – ЕРА НА СТРАВ И ПОСЛУШНИШТВО И ЕРА НА САМОВОЛИЕ НА РАБОТОДАВАЧИТЕ И ЦЕНТРИТЕ НА МОЌ. СЕТО ТОА СПРОВЕДЕНО ПРЕКУ ИСКОРИСТЛИВИТЕ ПРАВНИ ПРОЦЕДУРИ.

на општеството (поточно: државата) кон новинарството како еден од најважните сегменти во остварувањето

на демократијата, кон работниците и нивното легитимно право да ги бранат своите права и кон „моќниците“, во случајов работодавачите. Сите петмина ја тужеа компанијата поради, според нив, незаконскиот прекин на работниот однос, но без оглед на фактот дека сите петмина беа избркани од исти причини и со речиси идентично образложение, кај тројца од нив тужбите беа одбиени како неосновани не само во првостепената постапка, туку и пред Апелационен суд Скопје, како и пред Врховниот суд. Првостепениот суд во два случаја реши во полза на тужителите. Кај едниот случај, во моментот кога се пишува овој текст (20 јануари 2015) оваа пресуда ја потврди Апелациониот суд и сега се наоѓа на ревизија пред Врховниот суд, додека во другиот случај се’ уште се чека одлуката на Апелациониот суд.

Овој случај не е парадигматичен само поради неконзистентноста на истите судови да донесуваат различни пресуди во идентични процеси, ниту само поради дефинитивно умерено долгото траење на процесите (особено кај оние случаи чии тужбени барања беа усвоени од Судот), туку затоа што станува збор за еден од првите случаи кога, дотогаш прикриените закани кон новинарите, отворено и, би рекле, безобразно се реализираат. Тука треба да се напомене дека сите петмина избркани: Билјана Јовановска, Оливера Војновска, Катица Чангова, Фарко Шакири и Тамара Грнчароска, без исклучок беа искусни новинари со повеќедецениско професионално искуство зад нив и без никаква дамка на нивните професионални кариери. Една од карактеристиките на овој случај беше што неколку судски процеси беа мониторирани од повеќе невладини организации (меѓу кои и Хелсиншкиот комитет), а доби и меѓународна димензија, затоа што за настаните во „Утрински весник“ се заинтересира и Германскиот новинарски синдикат. Имено, „Утрински весник“ е дел од корпорацијата МПМ (Медија Принт Македонија), која во тоа време му припаѓаше на германскиот WAZ (Westdeutsche Allgemeine Zeitung).

ХРОНОЛОГИЈАТА НА ЕДНО НАЈАВЕНО ОТПУШТАЊЕ

Но, да се задржиме на хронологијата. Уште од почетокот на 2011 во МПМ почнува да се зборува за рационализација на вработените (односно за отпуштања). Во тој момент веќе се блокирани сметките на телевизијата А1, на весниците „Време“, „Шпиц“ и „Коха е ре“, а прекинува да излегува и неделникот „Глобус“. Во јуни таа година е завршен уште еден изборен циклус со убедлива победа на ВМРО-ДПМНЕ. Во медиумската индустрија се јавуваат нови големи играчи од типот на информатичката компанија „Сеавус“ (таа во сопственост тогаш ги имаше неделникот „Форум“, месечникот „Лајф“, агенцијата „Макфакс“ и радиото „Равел“). Тогаш е веќе обелоденета аферата за „750.000 евра во шише“, за која се врзува името на првиот човек на МПМ, Срѓан Керим. Весникот „Дневник“ во тој миг драстично ја менува својата уредувачка политика, така што „Утрински весник“ останува можеби единствениот опозиционен медиум. Во новинарската чаршија се’ погласни се озборувањата дека компанијата решила безболно да го затвори весникот и веќе се зборува за отпуштање на десет новинари. Редакцијата во тој момент број 47 вработени, од кои 33 се новинари. Отпуштањето на десет

новинари (речиси една третина од целиот погон) навистина претставува сериозен удар во непреченото излегување на весникот. Овие озборувања се засилуваат со ненадејната и целосно нетранспарентна смена на главната уредничка на „Утрински“ Нина Ниневска Фидановска (инаку единствената која е избрана на оваа функција преку конкурс, но која не успеа да остане на оваа позиција ни две години) со Соња Крамарска, за која веднаш почнува да се зборува дека се согласила да ги спроведе мерките на „централата“. Од друга страна, платите на новинарите се движат меѓу 200 и 400 евра, што значи дека на годишно ниво заштедата на компанијата на ниво на нето-плата би била околу 30.000 евра, што во принцип не ги решава финансиските проблеми. Но, затоа може да ги реши „проблематичните“ новинари.

Како и да е, еден ден по сечењето на роденденската торта (првиот број на „Утрински весник“ излезе на 23 јуни 1999 година), значи на 24 јуни 2011 година (петок) најавен е состанок на Редакцијата со луѓе од „централата“, на кој ќе биде соопштен начинот на бодирање на луѓето што треба да бидат отпуштени. Синдикатот, се разбира, не е консултиран за мерките, ниту за начинот на кој ќе се спроведат. Нервозата уште пред состанокот е голема. На состанокот

се потврдуваат сомневањата дека ќе има бркања од работа (најавени се отпуштања на десет новинари), при што главниот збор при изборот ќе го водат уредниците, односно главната уредничка. Уште тука се чувствува ароганцијата на работодавачот, кој иако планира колективни отпуштања, нема намера да се консултира со претставниците на вработените, иако тоа му е и законска обврска (член 95 од Законот за работни односи).

РЕВОЛТОТ И ПО НЕГО

По завршувањето на состанокот, револтот е голем и поголемиот дел од Редакцијата одбива да работи за следниот број на весникот. Колективот решава да свика прес-конференција на која ставовивте ги образложува највозрасната новинарка меѓу нив – Билјана Јовановска (што ќе ја чини работно место). Вечерта тројца новинари (Билјана Јовановска, Фарко Шакири и Тамара Грнчароска) се поканети на А1 телевизија да ја образложат ситуацијата. Бадијала е што тие ја пласираат тезата дека „Утрински весник“ може да направи сериозни заштеди без вакви радикални мерки и дека весникот и натаму ќе продолжи да излегува и ова телевизиско гостување се смета за „кршење на дисциплината“ (на новинарите им

е префрлено дека гостувале на „не-пријателска телевизија“).

Иако редовно ги извршуваат своите задолженија, овие новинари веќе се „на заб“ на раководството, па така веќе следната недела главната уредничка на Билјана Јовановска усно ѝ соопштува дека е суспендирана. Меѓу колегите што застануваат во одбрана на колешката Јовановска се Оливера Војновска и Катица Чангова. Една недела по искажаниот протест (1 јули, петок), во просториите на МПМ се викнати петтемина новинари, а на Јовановска и Војновска им се врачени отказните решенија. Новинарскиот синдикат и Здружението на новинари на Македонија најавуваат протестен марш за истераните колешки и за состојбите во А1 телевизија, за понеделник, 4 јули. По завршувањето на маршот, веќе подготвените отказни решенија им се дадени и на Тамара Грнчароска, Катица Чангова и Фарко Шакири.

Сите петмина имаат речиси идентично решение за прекин на работниот однос – „грубо кршење на дисциплината и нанесување штета на весникот“. Не само што нема отказен рок и нема дисциплинска комисија која, евентуално, би ги утврдила фактите, туку на новинарите им е забранет и влезот во просториите на весникот. Веднаш станува јасно дека Законот за работни односи е грубо прекршен.

Имено, во законот се вели дека при откажување на договорот за вработување, работодавачот мора да ја докаже основаноста на причината која го оправдува отказот и истите да ги наведе во образложението (чл. 72), а докажувањето на основаноста можат да ја направат само дисциплинската комисија и комисијата за проценка на штета, кои не се ни формирани во периодот на добивањето на отказот. Исто така, работодавачот мора писмено да го предупреди работникот за неисполнување на обврските и можноста на отказ (чл. 73), а писмено предупредување – нема! Законодавецот таксативно ги набројува и постапките што се подведуваат под „грубо кршење на дисциплината и нанесување штета на весникот“, како и другите постапки на работникот поради кои се добива отказ (во членовите 80 и 81), но во нив случајот на петтемина од „Утрински“ тешко може да се вклопи. На уредно упатените приговори за отказни решенија, никогаш не е одговорено, иако работодавачот (според чл. 91 од истиот закон) е должен во рок од осум дена да одговори на приговорот.

Треба да се каже дека во меѓувреме, поточно на 27 јуни, претставници на Самостојниот синдикат на новинарите и медиумските работници одржуваат средба со раководство-

то на МПМ. Како резултат на овој состанок, Синдикатот подготвува предлог како да се избегнат отпуштањата и на кој начин може да се добие претпоставената заштеда. Но, натамошни преговори повеќе нема. Германскиот синдикат Ver.di (Variante Dienstleistungsgewekschaft) бара од бордот во Германија и Македонија „во Македонија да се однесуваат согласно германските стандарди на цивилизираност и коректност“, а отказите се оценуваат како „непримерни и несоодветни“. Конечно, со овие откази се кршат и меѓународните конвенции, особено Конвенцијата за прекин на работа на Меѓународната организација на трудот (1982), која Македонија ја има ратификувано. Освен што таму стои дека не смее да се донесе решение за прекин на работа поради синдикални активности (чл. 5), децидно е напишано дека договорот за работа на работникот нема да се прекине поради однесувањето на работникот пред да му се даде можност да се одбрани од наводните обвинувања (чл. 7). Се разбира, на новинарите од „Утрински“ не им беше дадена никаква можност да се бранат.

ПРЕМРЕЖИЈАТА НА ПРАВНИТЕ БИТКИ

Оштетените новинари продолжуваат со правната борба. На 18 јули Државниот инспекторат за труд изда-

ва Решение во кое се вели дека добил пет писмени барања за заштита на правата од работен однос од вработени во „Утрински весник“, дека извршил инспекциски надзор и дека констатирал дека отказните решенија се неуредни, па затоа му наложува на работодавецот да донесе одлука за поништување на одлуките за престанок на работниот однос. Посебно е индикативен наодот на Инспекцијата дека повикувањето на чл. 239, ст. 3 (организирање на штрајк кој не според закон или колективен договор). Во образложението никаде нема констатација дека штрајк имало, ниту како е констатирано дека тие не се според Закон или КД, бидејќи за тоа треба да се потпре на мислење, наоди од други институции!

Бидејќи компанијата не постапува по налогот на инспекциските служби, новинарите решаваат правдата да ја бараат на Основниот суд 2 во Скопје, но и пред Управниот суд. Управниот суд, слично како и Државниот инспекторат, констатира сериозна повреда на управната постапка и кршење на законите, но и тоа не е доволно МПМ да ги повлече отказните решенија.

Тужбите се поднесени во законскиот рок (чл. 91, ЗРО) на 21 јули 2011 година. За судските постапки, најблаго речено, може да се каже дека превладува слободното судиско убедување. Во поголемиот дел од

процесите судиите проценуваат дека штрајкот не е спонтан, односно дека постои кршење на работната дисциплина (иако во решенијата за прекин на работниот однос, штрајкот не се потенцира како причина за губење на работното место, туку кршење на редот и дисциплината). Интересно е дека ист судија во еден од случаите ги зема овие наводи предвид и ја отфрла тужбата, а Апелациониот суд го потврдува неговото решение, наведувајќи дека Судот има право да цени околности кои не се наведени во Решението за прекин на работни односи (што е единствен преседан во севкупното овдешно право); додека во друг случај ги зема предвид наводите на тужителот и досудува во негова полза, при што Апелација го прифаќа и ова решение!? Во повеќето случаи не е земено предвид ниту непочитувањето на процедурата при вакви случаи. Имено, повреда дисциплината и редот може да се утврди единствено дисциплинска комисија и тоа преку дисциплинска постапка. За волја на вистината, МПМ формира Комисија за проценка на штета - ама два дена по давањето на отказите и тоа штетата не е проценета во материјална вредност, туку описно (причинета е голема штета), но не и за основаноста на обвиненијата кон новинарите. Практично, без конкретни докази, утврдено е дека постои

одговорна група која настојува намерно, со однапред поставена цел да го наруши работниот процес. Тоа значи дека дифренцијацијата на работниците се врши по основ на нивното „бунтување“ а не по други, однапред договорени и прифатени критериуми. Кон ова во прилог е и фактот дека поголемиот број од новинарите го прекинале работниот процес, но само овие петмина се казнети и истерани од работа.

Пресвртот во судските случаи доаѓа кон крајот на 2013 кога и Основниот суд Скопје 2 и Апелациониот суд донесоа одлука дека нема основа за прекин на работниот однос кај Фарко Шакири и ѝ наложија на компанијата да го врати на работа. За волја на вистината, случајот на Шакири за нијанса се разликува од случаите на другите негови колеги. Имено, согласно правилата на весникот, тој во критичниот петок имал слободен ден, така што не можел да не ги извршува своите задолженија, бидејќи не можел ни да ги има. Дошол во Редакцијата само за да присуствува на состанокот со делегацијата од „централата“ и да се информира за новите мерки. Неговиот случај уште е на ревизија пред Врховниот суд на РМ.

На 30 декември 2013 година, Основниот суд Скопје 2 Скопје пресудува во полза на Билјана Јовановска (решението е доставено на 17 јану-

ари 2014 год.). Првостепениот суд заклучил дека не станува збор за организиран незаконит штрајк, туку за излив на незадоволство. Судот, исто така, ги ценел исказите на сведоците кои потврдиле дека тужителката не била организатор или поттикнувач на прекин на работа. Судот донесува заклучок дека нема докази кои одат во прилог на тужената странка и дека решението за отказ (читај решенијата, кои се идентични по содржина) се донесени експресно, паушално и без материјални докази. Нејзиниот случај се' уште се наоѓа пред Апелациониот суд Скопје.

Токму на овој случај се осврнува и Хелсиншкиот комитет (кој ги мониторираше повеќето процеси на новинарите на „Утрински весник“ против МПМ), констатирајќи го недозволиво долгото траење на судскиот процес. Имено, судските спорови произлезени од работни односи се итни, а Законот за парнична постапка предвидува дека тие пред првостепениот суд треба да завршат во рок од шест месеци (чл. 405, ст. 4 од ЗПП), додека процесот на Јовановска на оваа инстанца траеше две и пол години! Според истиот член, второстепената инстанца (Апелационен суд) мора најдоцна во рок од 30 дена да донесе одлука по жалбата по пресудата во првостепената инстанца, додека, ете, Јовановска ова решение го чека

повеќе од една година. Додуша, и кај другите случаи има неразумно долго траење на процесите, но кај Јовановска и Шакири тоа е навистина драстично.

Денес, повеќето од петтемина искусни новинари не се занимаваат повеќе активно со новинарство. Што значеше овој случај за состојбата со македонското новинарство, за втераниот страв меѓу новинарите, за осилувањето на работодавачите, веројатно и не треба премногу да се објаснува. Доволно е да се погледаат главните медиуми во земјата и да се сфати до каде сме стигнале и зошто сме стасале таму. Но, тоа е тема за некоја друга, поопсежна студија.

СЛУЧАЈ АЛФА ТВ

САНТА АРГИРОВА

Случајот на Алфа ТВ, нејзината продажба, со малку зборови може да се нарече – продажба во молк, зад грбот на јавноста и вработените, негирана до последниот момент од раководството на телевизијата, продажба што неповратно го промени севкупниот израз на Телевизијата.

Всушност, „трансакцијата“ со Алфа ТВ подолго време беше само трач, а обидите на новинарите тоа да се провери наидуваа на деманти.

Алфа ТВ беше дел од компанијата „Фершпед“, медиум кој за кусо време стана респектиран и влијателен, со јасно изградени контури на телевизискиот израз, отворена за информации надвор од вообичаената реторика на поголемиот број телевизии со национална концесија.

Телевизијата започна со емитување на програма на 3 Јуни 2008 година. На пазарот на електронски

медиуми, меѓу веќе етаблираните Сител, Телма и Канал 5, а особено А1 со најголем рејтинг, телевизијата излезе со високо мотивирани, докажани професионалци и за кусо време Алфа ТВ го зголеми рејтингот, но уште повеќе го зајакна влијанието и довербата во неа. Во истражувањето на Агенцијата Рејтинг за УСАИД за 2011, е наведено дека дотогаш немаат забележано таков пораст на довербата во еден медиум за толку кусо време како што тоа го постигна Алфа ТВ, и тоа не само кај медиумите во Македонија туку и во регионот.^{1 2}

¹ УСАИД: Сител со убедливо најголема доверба меѓу телевизиите, Вечер прв дознава, 01.24.2012

² Љупчо поповски, Македонија е попартизирана отколку во време на комунизмот, Утрински весник, 22.01.2012, <http://www.utrinski.mk/?ItemID=D3422E51B1663444BEF51F2E9C801BD0&commentID=453709&pLikeVote=1>

..., „Алфа ја гледаат оние што прават разлика, го проценуваат понуденото и не ја губат својата индивидуалност во понудените бои, за да ја направат на крајот самите тие разликата во нашето општество кон подобро“..., изјави во интервју за Вест, со наслов - Алфа е за луѓе што мислат, Љубомир Николовски, програмски директор на Алфа ТВ, при крај на 2010 година.³

Интервју кое следувааше по шпекулациите дека српската телевизија „Пинк“ ја купила македонската телевизија Алфа. Како што известуваа медиумите,⁴ според неофицијални извори, договорот бил склучен, а ТВ Пинк стекнува стопроцентна сопственост врз Алфа телевизија. Но, кога се очекуваше да пукне шампањското, пукна информацијата - нема договор, „Алфа“ не се продава.

МЕДИУМИТЕ ЈА ОТКРИЈА ПРОДАЖБАТА НА АЛФА ТВ

Две години подоцна, јавноста помисли дека ќе се повтори филмот

³ Алфа е за луѓе што мислат, Вест, 04.12.2010, <http://www.vest.com.mk/home.asp?ItemID=4272CA0DD2B32540BE748DEEBDE3A80D>

⁴ „Пинк“ ја купува ТВ Алфа, Дневник онлајн, 06.11.2010, <http://www.dnevnik.mk/?ItemID=479FF1003212BE4C9160EA5BF1B056BA>

со новите шпекулации за повторна продажба на Алфа ТВ. Како што напиша новинарот Саше Димовски во Фокус: „...така и изгледаше, оти сите претходни распрашувања меѓу луѓето во „Алфа“, до блиските на раководството во „Фершпед“ и политичките структури, беше дека не е продадена телевизијата, туку наводно само концесијата што ја имала телевизијата за Скопје, терестријалната, каде што ја гледале со обична антена, а оваа „Алфа“ која ја гледаме преку кабелските оператори, не е продадена. За да бидат поуверливи, внатрешни извори ми докажуваа дека дневниците за патување ги подигнувале од „Фершпед“, директорите се исти, платата доаѓа од истото место!“⁵

Ниту вработените во Телевизијата не можеа да добијат точна информација од своите претпоставени за тоа што се случува, дали Алфа ТВ ќе добие нов газда.

Конечно, на крајот на октомври, 2012 се дозна, од медиумите, дека Алфа ТВ била продадена, 4 месеци порано (25.06.2012), а газда на фирмата, која во Скопје била основана само за оваа зделка, е офшор ком-

⁵ Саше Домовски, Дали Штерјо Наков мораше да ја продаде „Алфа“ за да не заврши како Велија?, Фокус, 29.03.2014, <http://fokus.mk/dali-shterjo-nakov-morashe-da-ja-prodade-alfa-da-da-ne-zavrshi-kako-velija/>

панија регистрирана на холандските Антили.

Требаше малку време да се открие мистериозниот купувач иако Законот за радиодифузија и европскиот дух на демократски вредности кон кој се стремиме, значи транспарентност и отчетност кај медиумите. Имено „пред пренесувањето на правата и обврските кои произлегуваат од работниот однос на работниците кај работодавачот - преносител на работодавачот - стекнувач, преносителот и стекнувачот се должни претходно да ги информираат синдикалните организации за овој факт и да ги консултираат истите, со цел да се постигне договор за: 1) утврдениот или предложениот датум на пренесување; 2) причините за таквото пренесување; 3) правните, економските и социјалните импликации за работниците и 4) предвидените мерки во врска со работниците.“ (чл. 68-б, ст.1 од ЗРО). Уште повеќе, во истиот ЗРО се потврдува дека информирањето и консултирањето ја опфаќа секоја предвидена мерка, особено кога постои закана за вработувањата, за одлуките кои можат да доведат до суштински промени во организација на работата или во договорните обврски (чл. 94-а, ст. 4).

Обврска за работодавачот да ги информира работниците за прашања од значење за нивната економска и

социјална положба предвидува и Општиот колективен договор.

Јавноста мора да знае кој е сопственик на медиумот, а преку него кој и какво влијание врши во јавноста. Само така, јавноста може да цени кому и колку ќе му верува!

Регионалниот интернет портал „Балкан Инсајт“ потврди дека имал увид во документи од Централниот регистар во кои како нов сопственик на телевизијата е впишана компанијата CHS, преку фирмата CHS Invest Group, регистрирана во Скопје, која за 56 отсто од акциите на „Фершпед“ платила 2,5 милиони евра, а купувањето е направено уште на 25 ти јуни.⁶

Српската фирма е во целосна сопственост на Comtrade Holding, чиј газда е Веселин Јевросимовиќ, оф-шоп компанија регистрирана на Холандските антили. Фирмата CHS Invest Group, според порталот, била регистрирана во Скопје три дена пред купувањето на телевизијата. Компанијата стана главен акционер и може самостојно да донесува одлуки. За продажбата, според нив, не бил ин-

⁶ Sase Dimovski, Gordana Andric, Serbs buy Macedonian's Alfa TV, Balkan Insight, 25.10.2012, <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbs-buy-macedonia-s-alfa-tv>

формиран Советот за радиодифузија и покрај законската обврска за тоа.⁷

„Проверки веќе се вршат, но морам да кажам дека состојбата со телевизијата Алфа, како и со Телма и штипската телевизија Ирис е посложена од другите телевизии во земјава. Станува збор за акционерски друштва и ситуацијата е поразлична од оние медиуми што имаат само еден сопственик“, изјави за Утрински весник претседателот на Советот за радиодифузија, Зоран Трајчевски. Програмскиот директор на телевизијата, Љубомир Николовски изјави дека нема никаква информација за продажбата на Алфа.

Новинарот на Фокус, Саше Димовски, напиша: „...почнувам јас со барање информации кај управителката на заедничката досегашна фирма на „Фершпед“, „Макошпед“, „Европа“ и „Технометал“, кои ја имаат основано „Алфа“ телевизија. Мелпомени Корнети, на моето прашање за продажбата на телевизијата, прво се обиде да каже дека нема продажба, за каква продажба прашувам, но кога и посочив дали управителката знае дека во

⁷ Sase Dimovski, Secretive Takeover Leaves Macedonian TV's Fate in the Dark, Balkan Insight, 25.01.2013, <http://www.balkaninsight.com/en/article/secretive-takeover-leaves-macedonian-tv-s-fate-in-dark>

фирмата сега не е мнозински газда Штерјо Наков, туку белградската новинарка Симонида Кажик, која е запишана како управител, разговорот, кој не траеше повеќе од една минута, доби комплетно нов тек: Корнети рече дека во овој момент став на компанијата е да не даваат информации за продажбата!“

„Дали Штерјо морал да ја продаде АЛФА ТВ во замена за неговата слобода по поништување на приватизацијата на Фершпед“, оваа дилема ја отвори неделникот Фокус. Весникот пишуваше дека: „сè погласни се муабетите дека Штерјо Наков не ја продал Алфа ТВ, затоа што сакал, туку морал да го подари неговиот дел, вреден 2,5 милиони евра во телевизијата за само 150.000 евра, во замена за слободата, со која бил уценуван од власта,„

Продажбата четири месеци успешно се криеше од јавноста во Македонија, но и од вработените во телевизијата „Алфа“. Продажба која, како што се шпекулира, ја овозможи одлуката на судот со која државата не успеа по судски пат да докаже дека „Фершпед“ е незаконски приватизиран. Шпекулациите укажуваа дека власта го уценувала Штерјо Наков дека ќе изгуби сè со поништувањето на приватизацијата на „Фершпед“, наводно му се заканувале дека ќе го апсат, а со шетањето со лисици

до суд, ќе се правеле спотови пред претстојните избори.

Неколку месеци по овие сознанија, на 23.05.2013, како што соопшти Советот за радиодифузија, Алфа ТВ доби дозвола за вршење радиодифузна дејност на национално ниво. Телевизијата ја доби концесијата која до пред две години ја имаше А1 Телевизија.

Алфа ТВ отпушта новинари

Во септември 2013 година новинарот Владимир Мирчески доби отказ. Претходно, како што се дозна, тој му се спротивставил на Коле Чашуле, одговорниот уредник на Информативната програма во Алфа ТВ, во текстот за лустрацијата на академик Божин Павловски да додава работи со кои што новинарот не се согласува. Поради правните процедури, кои беа во тек, тој остана воздржан од коментар. Посочи, за Нова ТВ, дека неговиот однос со Чашуле најдобро може да се види во колумната на Божин Павловски кој напиша: „Новинарот што го подготвил и емитувал тој избалансиран прилог за мене, доживеал понижување и притисок токму од Коле Чашуле (помладиот). А телевизијата со задоцнување го емитувала соопштението што било подготвено за сите провадини медиуми. Бидејќи ништо од тоа не гле-

дав, не се почувствував обврзан да реагирам на тие глупости. Читателите на моите романи не би прифатиле ваков вид „државни“ манипулации. Но, моите синови не можеле да му се начудат на Коле Чашуле (помладиот), кој наместо да биде среќен што неговиот соработник му го обелил образот пред јавноста, постапил како да е вработен во Центарот за комуникации. Ако морал да го емитува тоа монструозно соопштение на власта, не можел ли да ме покани и мене, за да се избалансира сензацијата и да му го спаси угледот на својот соработник? Како што се прави во цивилизираниот свет“.

Во период од една недела отказ доби и новинарот Бојан Стојановски, кој беше дел од тимот кој ја доби награда на МИМ за најдобра истражувачка сторија за партиски предизборни вработувања.

-Бев на годишен одмор и само што се вратив веќе следниот ден ме повика главниот и одговорен уредник и ми соопшти дека од утре не треба повеќе да доаѓам на работа поради финансиски причини, изјави Стојановски за Нова ТВ.

Овие отпуштања беа повод првите луѓе на новинарскиот синдикат Тамара Чаусидис и Драган Антоновски да побараат средба со менаџменот на Алфа ТВ. На средбата присуствуваа

двајцата директори Симонида Казик и Љубомир Николовски.

На средбата е договорено дека синдикалниот претставник во ТВ АЛФА во иднина ќе биде информиран и вклучен во одлуките доколку дојде до ситуација да биде потребно намалување на бројот на вработените. При тоа, како што беше речено, клучниот критериум за оценување ќе биде квантитетот и квалитетот на работата.

Менаџментот не криел дека постои превработеност во информативната редакција на телевизијата поради што, како што тврделе, биле извршени и последните отпуштања на новинари кои биле под договор на определено време.

Од страна на ССНМ менаџментот е информиран дека новинарите кои се отпуштени имале склучени Договори за вработување без назначено времетраење, поради што согласно член 14 став 3 од Законот за работни односи тоа се смета за договор на неопределено време.

На средбата се разговарало и за информациите за судир на главниот и одговорен уредник со еден од отпуштените новинари, како и за работната атмосфера во редакцијата. Од страна на синдикатот менаџментот е информиран дека кога станува збор за членови-новинари професионалните стандарди се клучни во вршење-

то на работата и дека согласно новиот закон за мобинг доколку бидат подложени на притисок писмено ќе ги информираат за случувањата, врз основа на што, во иднина можат да бидат покренати и правни процедури.

Синдикатот на новинари на двајцата им обезбеди адвокатски услуги откако решија да ја тужат телевизијата за незаконско отпуштање и за мобинг. Исходот и за двајцата новинари беше позитивен. Тие беа обесштетени.

Уште повеќе што менаџментот на Алфа ТВ, на почетокот на 2014 година, најави дека околу 20 вработени во Телевизија Алфа ќе останат без работа, а како причина беше наведена лошата економска состојба и преголемиот број вработени во телевизијата. Меѓу нив и новинари и технички персонал.

Менаџерскиот тим проектирал да се постигне заштеда од 100 илјади евра на годишно ниво.

Синдикатот на новинари и медиумски работници доби уверување од менаџментот на телевизијата дека ќе се почитуваат законските прописи и процедурата во процесот на прогласување на технолошки вишок.

Синдикалниот лидер на Алфа ТВ, Арсик за А1 он изјави: „...џраќишно новише сојсџвеници ја најравија џреврабојеносџа. Новише сојсџве-

ници имаат нови уредници, новише уредници имаат нов тим, практично е покриен секој сектор во АЛФА и сега се поклопуваат. Тие дојдоа десетина до петнаесет во последната година, шокму колку што се очекува да бидат избрани. Тоа што дел од колегиите не ги гледаат на екраните се должи на повеќе фактори. Некои работат во позадина, некои воопшто не добиваат задачи, некои повремено работат, и се согласувам дека АЛФА можеби има нова слика на весиите.“⁸

Во мај 2014 година следуваше уште едно, драстично, намалување на платите на некои од новинарите. Алфа, во тој период, барем според официјалните бројки, заработи најмногу од сите други ТВ станици од политичкиот маркетинг за претседателските и парламентарните избори. Дали тоа беше суптилен притисок некои новинари сами да си заминат од Алфа?

ТЕХНОЛОШКИ ВИШОК – СПОРНИ КРИТЕРИУМИТЕ ЗА ЕВАЛУАЦИЈА

Во средината на јуни, минатата година, Алфа ТВ објави список на резултати од евалуацијата на работата на вработените во телевизијата.

Одлуката била да се применат четири критериуми на евалуација - здравствената состојба, стручната подготовка и квалификации, успешноста во работењето и значењето на работното место како и придонесот во резултатите.

Синдикатот беше исклучен од процесот на консултации и беше само информиран за одлуките на менаџментот, изјави претседателот на Независниот новинарски синдикат, Тамара Чаусидис по повод евалуацијата спроведена во ТВ Алфа која ќе биде основа за одлуката за отпуштања.

Чаусидис зборувајќи за критериумите изјави: „Ние приговараме и ги сметаме за нелегитимни и тенденциозни критериумите за бодување кои се така дизајнирани за да овозможат субјективно оценување. Она што по објавувањето на списокот на бодирање особено паѓа во очи и дополнително не загрижува е што меѓу најслабо оценетите новинари се и двајцата синдикални претставници во ТВ АЛФА Љубиша Арсиќ и Јасминка Аневска, кои се заштитени и со Законот за работни односи и со Колективниот договор за приватен сектор и кои всушност се обидуваа во изминативе месеци да ја запрат, односно да и дадат легална насока на целата постапка.“

⁸ <http://a1on.mk/wordpress/archives/273945>

Таа како пример посочи дека не постои критериум искуство, ниту социјална положба што е правило при ваков тип на бодување.

„Затоа уредници и новинари со децениско искуство, самохрани мајки, се најслабо оценети. Од четирите критериуми два беа практично исти и се потпираат на мислењето на непосредниот раководител со што се овозможи субјективно арбитражање, со други зборови на непосредниот раководител му се даде можност практично да решава кого сака да го отпушти“, објасни Чаусидис.

Синдикалниот лидер на новинарите на ТВ Алфа Љубиша Арсиќ, за Нова ТВ објасни дека во евиденцијата за 2013 се наведени имиња на новинари кои воопшто таа година не работеле во телевизијата. Потоа, тој го посочува проблемот со примена на четвртиот критериум каде, на пример новинари од ист ресор се бодувани со десет поени разлика.

Списокот кој го добил интерниот синдикат на вработените покажува дека најмалку бодови имаат новинарите кои се дел од екипата која во Алфа работи пред медиумот да биде продаден. Според менаџментот најмалку успешни новинари се Санта Аргирова, Искра Новаковска, Јасминка Аневска, Христијан Стојчевски и Љубиша Арсиќ, новинари во Алфа ТВ од почетоците на медиумот.

Менаџментот на Телевизијата со реакција на тврдењата на одредени медиуми дека преку процесот на технолошки вишок Алфа ТВ сака да се ослободи од “неподобните“ новинари, водечки во информативната програма пред промената на сопственичката структура, се апсолутно неточни, груба манипулација на јавноста и неуспешен обид за дискредитација на Алфа ТВ.

Констатираа оти одредени медиуми кои изнесоа исти неточни информации, очигледно пласирани од исто место, без никакво чувство за објективно информирање на јавноста, а со цел преку сензационалност да ја зголемат својата нечитаност, негледаност и нерелевантност, упорно настојуваат еден процес кој што од секој аспект воопшто не е лесен за сите вработени во Алфа ТВ, да го стават во политички контекст за да остварат свои валкани и деструктивни цели.

Конечно, по притисокот од ССНМ, менаџментот на Алфа ТВ остана на кажаното дека, согласно законот, вработените на списокот за технолошки вишок, ќе имаат два месеца отказан рок во кој ќе им биде исплатувана платата, плати како отпремнина чиј број ќе зависи од стажот на работникот, согласно законот, како и регресот за годишен одмор.

На прашање на ССНМ од менаџментот на куќата беше одгово-

рено дека не се планираат други отпуштања затоа што со оваа бројка на вработени кои ќе заминат ќе се постигне планираната финансиска заштеда, соопштија од ССНМ.

Во меѓувреме уште неколку новинари од почетната постава на Алфа ТВ, по сопствена иницијатива, ја напуштија Телевизијата.

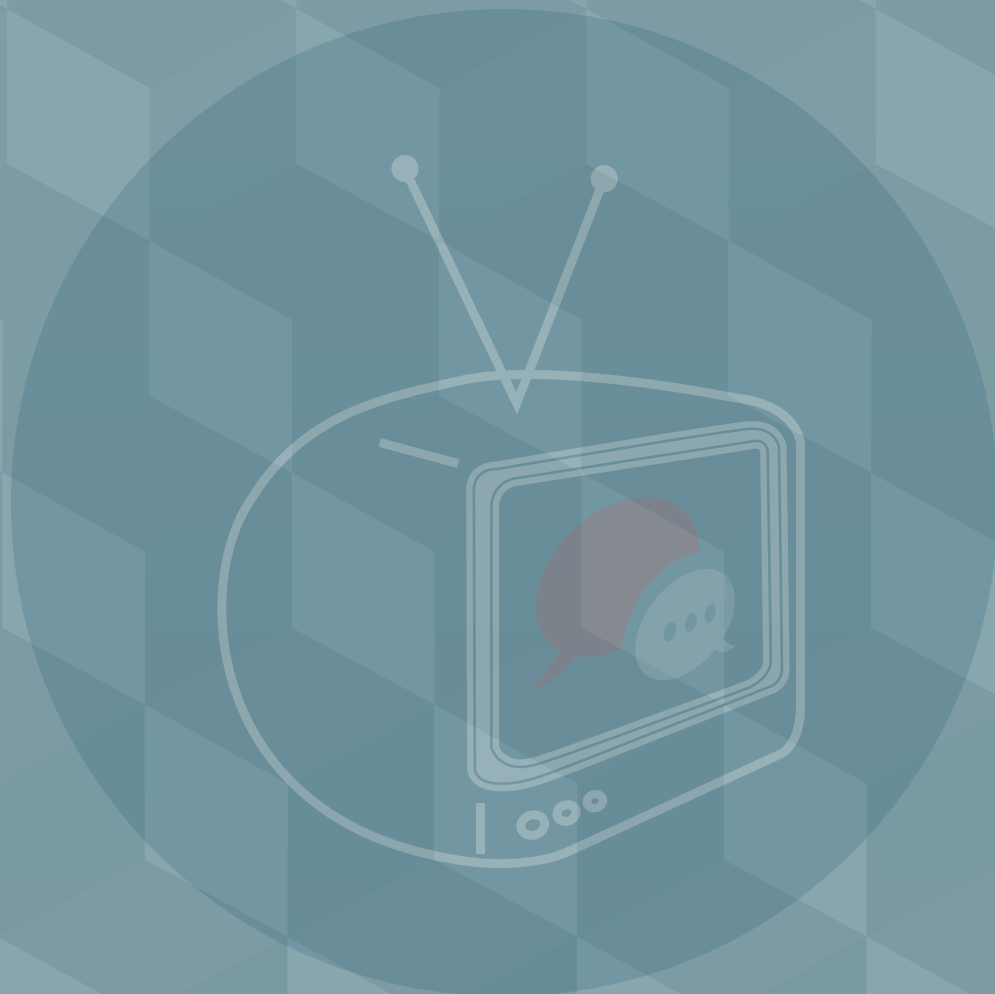
Алфа ТВ – ПРИМЕР ЗА НЕТРАНСПАРЕНТНА ПРОДАЖБА

Случајот со Алфа ТВ се вбројува во редот на оние показатели кои се повод Европската Комисија во своите Извештаи за напредокот на Македонија постојано да се осврнува на слободата на изразувањето, искажувајќи серија забелешки и загриженост.

Во Стратегијата за проширување, главни предизвици за 2014-15 година⁹, меѓу другото, стои дека некои земји од регионот треба да се справат со неформалниот економски притисок врз медиумите, вклучително и преку транспарентност на сопственоста на медиумите.

Алфа ТВ ќе остане како пример за нетранспарентна продажба откриена благодарение на ретки блесоци на истражувачко новинарство, на упорноста на Независниот синдикат на новинарите и медиумските работници во комплицирани околности за негово дејствување и како причина за зголемена загриженост на Брисел за случувањата во земја кандидат за членство во ЕУ која очекува да и се додели датум за старт на преговори со Унијата.

⁹ European Commission, COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS, Brussels, 8.10.2014 COM(2014) 700 final

Овој проект е финансиран од Европската унија

2015